

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

PROSPECTS OF EXPORT POTENTIAL DEVELOPMENT AGRICULTURAL SPHERE OF UKRAINE

УДК 657.1:075.8

<https://doi.org/10.32843/infrastruct43-16>**Радченко О.П.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління
та інноваційОдеський національний університет
імені І.І. Мечникова**Карадобри Т.В.**студентка
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова**Radchenko Oleksandr**

Odesa I.I. Mechnikov National University

Karadobri Tatyana

Odesa I.I. Mechnikov National University

У статті розглянуто поняття експортного потенціалу аграрної сфери України як вагомого чинника впливу на економічне зростання, розглянуто перспективи розвитку аграрного сектору та загальні тенденції розвитку виробництва зернових культур. Розвиток світового господарства характеризується зростанням ролі зовнішньої торгівлі між країнами. За цих умов економічне зростання країн залежить від експорту. Сьогодні агропромисловий комплекс є одним із вагомих секторів економіки, що за зростаючого світового попиту забезпечує виробництво експорторієнтованої конкурентоспроможної продукції. Виявлено, що значний вплив в агросфері мають технологічні чинники. Зважаючи на це, основним джерелом розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств України може стати впровадження технологічних інновацій. Це дасть поштовх подальшому розвитку зернового комплексу України, підвищенню його конкурентоспроможності і розширенню експортних можливостей.

Ключові слова: експорт, статистичні методи, експортний потенціал, ринок зерна, експорт зерна, сільське господарство.

В статье рассмотрено понятие экспортного потенциала аграрной сферы

Украины как весомого фактора влияния на экономический рост, рассмотрены перспективы развития аграрного сектора и общие тенденции развития производства зерновых культур. Развитие мирового хозяйства характеризуется возрастанием роли внешней торговли между странами. В этих условиях экономический рост стран зависит от экспорта. Сегодня агропромышленный комплекс является одним из весомых секторов экономики, при растущем мировом спросе обеспечивает производство экспортноориентированной конкурентоспособной продукции. Выведено, что значительное влияние в агросфере имеют технологические факторы. Учитывая это, основным источником развития экспортного потенциала аграрных предприятий Украины может стать внедрение технологических инноваций. Это даст толчок для дальнейшего развития зернового комплекса Украины, повышения его конкурентоспособности и расширения экспортных возможностей.

Ключевые слова: экспорт, статистические методы, экспортный потенциал, рынок зерна, экспорт зерна, сельское хозяйство.

The article considers the concept of the export sector of the agricultural sector of Ukraine as a significant factor affecting economic growth, considers the prospects for the development of the agricultural sector and general trends in the development of grain production. The development of the world economy is characterized by the growing role of foreign trade between countries. Under these conditions, economic growth depends on exports. The dynamics of Ukraine's exports is studied, the analysis of modern export is carried out potential in the state. A set of internal and external factors affecting Ukrainian exports is identified. The development of the export potential of the agricultural sector is an important area of growth of the national economy as a whole and a means of addressing various socio-economic and global challenges, especially when the country's economy is in the process of overcoming the economic downturn. Today, the agro-industrial complex is one of the important sectors of the economy, which with growing global demand, provides the production of export-oriented competitive products. Technological factors have a significant influence in the agrosphere. Looking at this, the main source of development of the export potential of agricultural enterprises of Ukraine may be the introduction of technological innovations. This will give impetus to the further development of the grain complex of Ukraine, increase its competitiveness and expand export opportunities. In recent years, the country's grain complex has demonstrated positive dynamics of gross production. There is a steady upward trend in grain production. It has been determined that Ukraine is already a very powerful exporter of grain. In recent years, the share of grain exports has reached more than half of its gross harvest. This gives reason to hope that the volume of grain exports to Ukraine in the future will depend primarily on its gross harvest, which is determined mainly by the economic potential of the grain complex, which is not yet fully used. Given the current state of the Ukrainian economy and the urgency of the development of the country's foreign trade potential, it is necessary to create favorable conditions for the dynamic development of exports based on progressive changes in specialization and increasing the competitiveness of the national economy.

Key words: export, development of agricultural sector, statistical methods, export potential, grain market, grain export, agriculture.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвиток світового господарства окреслює зростання ролі зовнішньої торгівлі між країнами. За цих умов економічне зростання будь-якої країни залежить, насамперед, від ефективного використання експортних можливостей економіки.

Сьогодні агросфера – один із вагомих секторів, що за зростаючого світового попиту забезпечує виробництво конкурентоспроможної експорторієнтованої продукції. Звідси випливає, що саме аналіз експортного потенціалу аграрного сектору має велике значення в сучасних умовах та формулює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Можна сказати, що більша частина науковців в оцінці експортного потенціалу аграрного сектору опираються на статистичний аналіз. Так, аналіз тенденцій та закономірності розвитку експорту відображено у працях А.П. Кіреєва [7] М.Б. Швецової, яка використовує показник «ємність ринку» і ототожнює це поняття з експортним потенціалом підприємств [8, с. 18], В.П. Близнюк [9, с. 10].

Постановка завдання. Мета статті полягає у розкритті економічної сутності експортного потенціалу економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За останнє десятиліття аграрний сектор України набув великого значення. Економіка країни зростає саме завдяки аграрному сектору, бо світові ціни на сільськогосподарську продукцію значно збільшуються. Можна спостерігати швидке зростання обсягів виробництва. Тим самим Україна забезпечує внутрішній та зовнішній ринки сільськогосподарською продукцією.

Світовий попит на сільськогосподарську продукцію за останній час значно збільшився. За оцінками International Grains Council (IGC – Міжнародна рада по зерну), світове виробництво зерна у 2019–2020 рр. значно знизиться. При цьому оцінка прогнозів попиту на зернові культури свідчить про збільшення споживання порівняно з минулим роком приблизно на 1% [1].

Експортний потенціал аграрної сфери – динамічний складник економічного потенціалу, вона здатна:

- інтегруватися у світовий економічний простір;
- виробляти необхідну кількість конкурентоспроможних на світовому ринку товарів.

Експортний потенціал із погляду ресурсного підходу розглядається як:

- можливість використання всіх видів ресурсів у структурі міжнародних коопераційних зв'язків;
- обсяг накопичених ресурсів аграрного сектору для досягнення максимального задоволення попиту на зовнішніх ринках.

Результативний підхід визначає експортний потенціал як обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, який національна аграрна

економіка може виробити та реалізувати за своїми межами з найвищою вигодою.

Із позицій системного підходу експортний потенціал є комплексною категорією, яка включає всі потенціали аграрної сфери:

- ресурсний;
- фінансовий;
- організаційно-технічний;
- трудовий;
- інвестиційний;
- маркетинговий;
- соціокультурний;
- інфраструктурний.

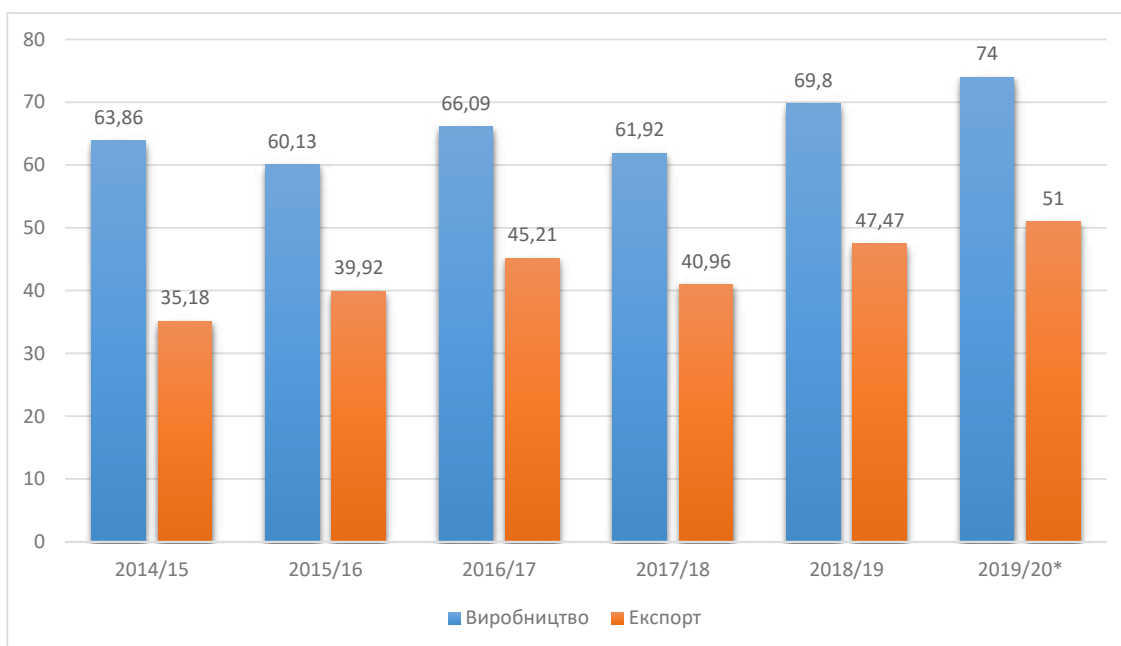
Ринковий підхід розглядає експортний потенціал аграрної сфери як наявність конкурентних переваг експортної аграрної продукції з метою збільшення її присутності на аграрних ринках [5, с. 208].

Сільське господарство є вагомим експортним галуззю, оскільки 41,5 млн га сільськогосподарських угідь займають 70% території країни.

Україна займає лідируючу позицію з експорту зерна у світі. За останні п'ять років обсяг виробництва зернових у нашій країні не падає нижче 60 млн т. У попередньому році цей показник досяг максимальних 70 млн т [2].

Динаміку обсягу виробництва та експорту зернових представлено на рис. 1.

Поряд із ростом обсягів виробництва ми можемо спостерігати ріст експорту зернових, що становив за аналізований період 44%. Це відбулося, зокрема, у результаті збільшення обсягів продажу кукурудзи з України на зовнішні ринки.

*прогноз

Рис. 1. Динаміка виробництва та експорту зернових в Україні, млн т

Джерело: розроблено на основі [2–4]

За словами аграріїв, 2020 р. не стане винятком: більшість опитаних агровиробників повідомила, що наступного сезону площі під кукурудзою зменшувати не будуть, навпаки, дещо збільшать.

З огляду на це, детальніше проаналізуємо показники виробництва та експорту кукурудзи в Україні (табл. 1).

Так, за аналізований період середня врожайність становила 6,4 т /га (рис. 2).

За результатами 2018/2019 маркетингового року на експорт було поставлено рекордні 50,41 млн т зернових, зернобобових та борошна, що на 9,53 млн т більше, ніж минулого МР, коли експорт становив 40,92 млн т.

За результатами 2018/2019 МР кукурудза займає найбільшу частку у структурі експорту зернових України (рис. 3).

Проаналізуємо тенденції з виробництва і споживання даної продукції на міжнародному ринку. Кукурудза – лідер міжнародного виробництва зернової групи культур. За показниками Міністерства сільськогосподарства США, можна спостерігати щорічне збільшення обсягу її споживання. Попит

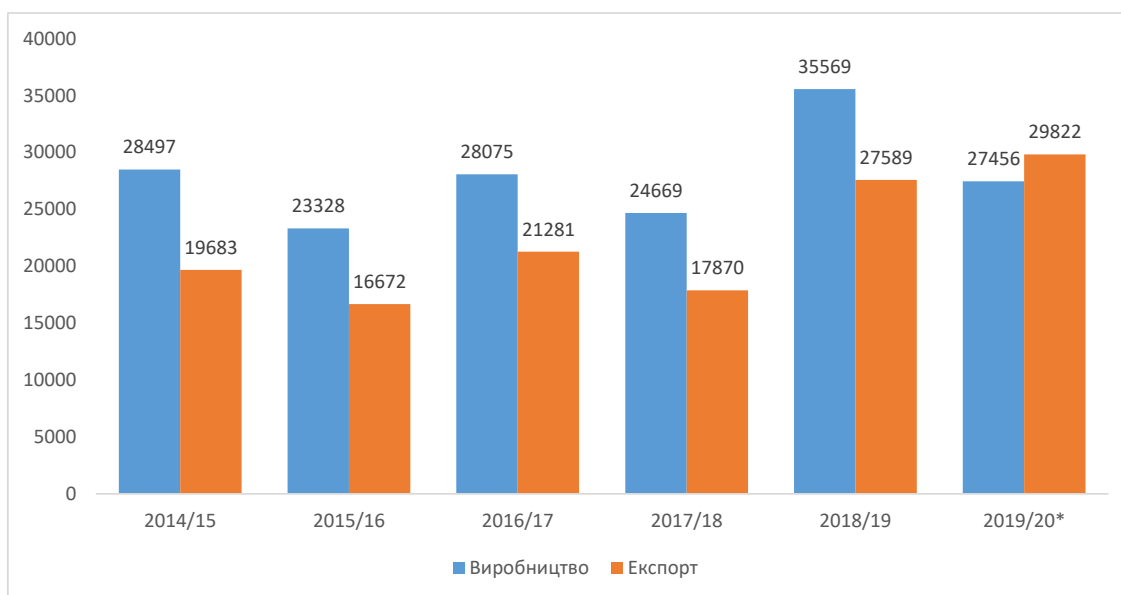
на кукурудзу в 2019/2020 МР, за даними аналітиків ФАО, збільшиться майже на 2,8% [6].

Найбільшими світовими споживачами кукурудзи є США, Китай, Європейський Союз і Бразилія. Основні покупці на світовому ринку – Японія, Мексика, Європейський Союз та Єгипет. Головний експортер зерна – США.

Упродовж останніх років Україна опинилася під впливом потужних чинників, які пов'язані із внутрішніми політичними та економічними подіями на основних світових ринках збуту. У результаті радикальних змін у географічній та товарній структурі зовнішньоторговельних відносин агропродукція стала лідером економічного розвитку країни.

Виробництво кукурудзи в Україні має високу рентабельність. У 2018 р. під час вирощування кукурудзи на зерно великі аграрні компанії витрачали в середньому на 1 га 19,2 тис грн. За врожайності 76 ц/га собівартість 1 т продукції – 2,53 тис грн.

Ураховуючи те, що у дрібних сільгосп підприємствах рентабельність виробництва є нижчою, середня рентабельність виробництва кукурудзи в Україні становила 50,4%. Це є високим показником

*прогноз

Рис. 2. Динаміка виробництва та експорту кукурудзи в Україні, тис т

Джерело: розроблено на основі [2–4]

Таблиця 1

Показники виробництва та експорту кукурудзи в Україні

Показники / МР	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20*
Зібрані площі, тис га	4627	4084	4252	4481	4557	4742
Врожайність, т /га	6,2	5,7	6,6	5,5	7,8	6,6
Виробництво	28497	23328	28075	24669	35569	27456
Експорт	19683	16672	21281	17870	27589	29822

*прогноз

Джерело: розроблено на основі [2–4]

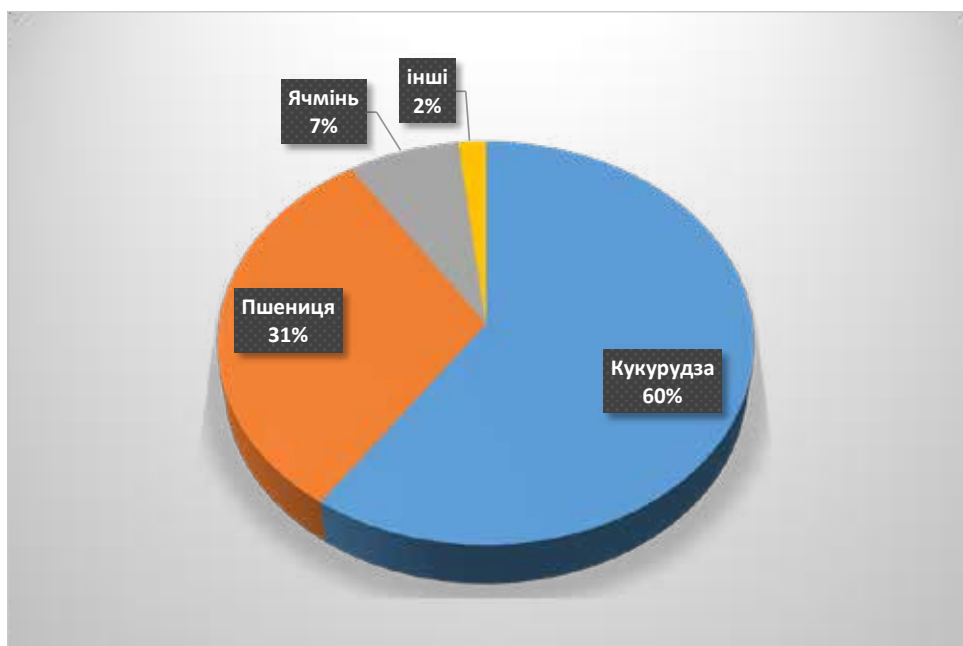

Рис. 3. Структура експорту зернових України у 2018/2019 МР, %

Джерело: розроблено на основі [2–4]

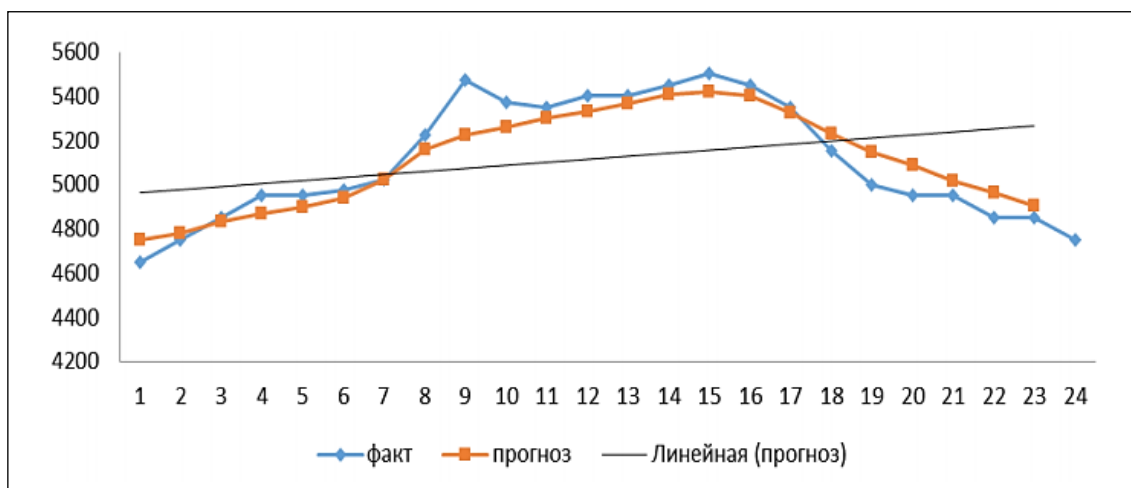

Рис. 4. Фактичні та прогнозовані ціни на кукурудзу

(2018–2019 рр. – фактичні дані, 2020–2021 рр. – прогноз)

порівняно з основними зерновими культурами, що вирощуються сільськогосподарськими підприємствами. Так, середній рівень рентабельності ячменю становить 28,3%, середня рентабельність пшениці – 36,4%.

Для дослідження розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств на підставі наявних даних щодо ціни на зерно кукурудзи (2018–2019 рр.) за допомогою економіко-математичних моделей побудуємо лінію тренду та розрахуємо прогнозовані значення ціни реалізації на 2020–2021 рр. (рис. 4).

У табл. 2. наведено вихідні та прогнозовані ціни на зерно кукурудзи з урахуванням коефіцієнта детермінації.

За результатами прогнозу спостерігається зростання цін у майбутньому. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,8780, це свідчить про здійснення цього прогнозу.

Отже, сприятлива цінова ситуація та привабливість рівня рентабельності стимулюють аграріїв і надалі нарощувати виробництво зернових, зокрема кукурудзи, що являє собою стимулюючий чинник розвитку експортного потенціалу даних підприємств.

Розвиток агропромислового сектору України передбачає:

- максимальне впровадження у виробництво найважливіших досягнень науково-технічного прогресу;
- впровадження світового досвіду;

Таблиця 2

Фактичні та прогнозовані ціни на кукурудзу (2019 р. – фактичні дані, 2020 р. – прогноз), грн

01.01.2019	5410	01.01.2020	4750
01.02.2019	5451	01.02.2020	4750
01.03.2019	5500	01.03.2020	4780
01.04.2019	5550	01.04.2020	4831
01.05.2019	5350	01.05.2020	4866,7
01.06.2019	5150	01.06.2020	4879,19
01.07.2019	5000	01.07.2020	4936,93
01.08.2019	4950	01.08.2020	5023,35
01.09.2019	4960	01.09.2020	5158,85
01.10.2019	4850	01.10.2020	5223,69
01.11.2019	4850	01.11.2020	5261,58
01.12.2019	4750	01.12.2020	5303,11
Рівняння регресії: $y = 0,447x - 14339$ $R^2 = 0,878$			
$R^2 = 0,878$			

- впровадження найбільш прогресивних форм економіки й організації виробництва;
- запровадження механізмів реалізації права на власність;
- упровадження ринкових методів господарювання – менеджменту та маркетингу;
- державне регулювання аграрної економіки шляхом ефективнішого використання цінових важелів, фінансово-кредитної і податкової систем;
- розвиток ринків сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів та послуг;
- інтенсифікацію і диверсифікацію зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Ринок сільського господарства України є пріоритетним у розвитку економіки, становить найбільшу частку в експорті країни, а також має найбільший приріст порівняно з іншими галузями.

Для вдосконалення діяльності ринку та створення потужного агропромислового комплексу, який продукує готову експортовану продукцію, слід раціонально використовувати земельні ресурси.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобальний ринок: чому падають ціни на зернові. URL : <https://landlord.ua/news/hlobalnyi-rynokchomu-padaui-tsiny-na-zernovi/> (дата звернення: 14.05.2020).
2. Урядовий портал Державного комітету статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 13.05.2020).
3. Основні показники зовнішньої торгівлі України. URL : http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini (дата звернення: 17.05.2020).
4. Огляд ринку зернових. URL : <http://milkua.info/uk/post/section/grain-market> (дата звернення: 11.05.2020).
5. Радченко Е.Є. Визначення сутності поняття «експортний потенціал країни». *Вчені записки університету «КРОК»*. 2013. Вип. 34. С. 205–212.

6. Світова харчова ситуація. Короткий опис попиту та попиту на зерно. FAO. URL : <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/> (дата звернення: 19.05.2020).

7. Киреев А.П. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. Москва : Междунар. отношения, 2001. 488 с.

8. Швецова М.Б. Стимулювання експорту продукції машинобудівних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Тернопіль, 2010. 21 с.

9. Близнюк В.П. Міжнародний стратегічний маркетинг у системі управління зовнішньоторгівельною діяльністю підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 ; Укр. акад. зовніш. Торгівлі. Київ, 1999. 20 с.

REFERENCES:

1. Hlobalnyi rynek: chomu padaiut tsiny na zernovi [Global market: why grain prices are falling]. Retrieved from <https://landlord.ua/news/hlobalnyi-rynok-chomu-padaui-tsiny-na-zernovi> (accessed 14 May 2020)
2. Uriadovyi portal Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy [Government portal of the Sovereign Committee on Statistics of Ukraine]. (<http://ukrstat.gov.ua/>) [in Ukrainian] (accessed 13 May 2020)
3. Osnovni pokaznyky zovnishnoi torhivli Ukrainy [The main indicators of foreign trade of Ukraine]. ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini. Retrieved from http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini [in Ukrainian] (accessed 17 May 2020)
4. Ohliad rynku zernovykh [Cereal Market Overview] Retrieved from <http://milkua.info/uk/post/section/grain-market> [in Ukrainian] (accessed 11 May 2020)
5. Radchenko E. Ye. Viznachennya sutnosti ponyattya «eksportnij potencial krayini». [Radchenko EE Defining the essence of the concept of "export potential of the country".] Scientific notes of the university "KROK", 2013, Issue 34. Pp. 205-212
6. Svitova harchova situaciya. Korotkij opis popit ta popit na zerno FAO. [Food Situation. FAO Cereal Supply and Demand Brief] Retrieved from <http://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/> (accessed 19 May 2020)
7. Kireev, A. P. (2001). Mezhdunarodnaya makroekonomika : otkrytaya ekonomika i makroekonomicheskoe programmirovaniye [International Macroeconomics: An Open Economy and Macroeconomic Programming]. Moscow : Mezhdunar. Otnosheniya.
8. Shvetsova, M. B. (2010). Stymulyuvannya eksportu produktsii mashynobudivnykh pidpryemstv [Stimulation of export of products of machine-building enterprises (Extended abstract of candidate's thesis)]. Ternopil. [in Ukrainian]
9. Blyznyuk, V. P. (1999). Mizhnarodnyi strategichnyi marketing v systemi upravlinnya zovnishnotorgovelnou diyalnistyu pidpryemstva [International strategic marketing in the enterprise foreign trade management system (Extended abstract of candidate's thesis)]. Ukr. akad. zovnish. Torgivli, Kyiv. [in Ukrainian]